



Prof. Dr. Elmar Schwertheim* 09.07.1943 – 05.11.2022

Mustafa H. Sayar¹ 

¹Mustafa H. Sayar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: mhস্যar@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0001-6339-9002



Münster Üniversitesi, Eski Çağ Tarihi Semineri Anadolu Araştırmaları Birimi ve Türkiye ile Almanya'daki çok sayıda meslektaşı durmak dinlenmeksizin büyük bir istekle aktif meslek hayatından sonra da kendisini eskiçağ Anadolu Araştırmaları ve Türk-Alman Bilim ilişkilerinin gelişmesine adanmış olan Elmar Schwertheim'in yasını tutmaktalar.

Memleketi Münster'de gördüğü Tarih, Alman Dili ve Klasik Arkeoloji eğitiminden hemen sonra 1965 yılı yaz yarısında Elmar Schwertheim akademik hayatında kendisine destek olan öğretneni Friedrich K. Dörner'in yönettiği Kommagene Kraliyet başkenti Nymphaios kıyısındaki Arsameia kazısına katıldı. Kommagene'nin araştırılması Elmar Schwertheim'in bilimsel hayatını büyük ölçüde belirlemektedir ve birçok yayında yansımasını bulmaktaydı.

*Bu yazının özgün Almanca metni Münster Üniversitesi Eskiçağ Tarihi ve Anadolu Araştırmaları Birimi mensubu Prof. Dr. Engelbert Winter ve Prof. Dr. Klaus Zimmermann tarafından Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul Şubesinin dergisi Istanbul Mitteilungen in 2023 yılında yayınlanacak olan 72. Sayısında yayınlanmıştır.

Elbette onun için 1992 ve 1993 yıllarında Nemrud Dağında yapılan jeofizik ve arkeolojik çalışmalara katılmak kadar doğal bir şey olamazdı. Onun insiyatifi ve girişimi sayesinde 1997 yılında Kommagene’de tarihi coğrafya çalışmaları Anadolu Araştırmaları Birimi tarafından yeniden ele alındı.

Orta Fırat bölgesinde bulunan eskiçağ kültür alanı özellikle dini çeşitliliğiyle öden beri Elmar Schwertheim’in Anadolu din tarihine olan ilgisini çekmişti. 1973 yılında ‘Denkmäler orientalischer Gottheiten im römischen Deutschland = Roma Döneminde Almanya’da Doğu Tanrıları’ başlıklı doktora tezini tamamladı. Sadece Kommagene’nin dini ilişkilerini değil aynı zamanda Roma İmparatorluk Dönemi din tarihini de etkileyen iki tanrı Elmar Schwertheim’in ilgisini özellikle çekmişti: Mithras ve Iupiter Dolichenus. 1979 yılında kapsamlı bir çalışma olan ‘Mithras. Seine Denkmäler und sein Kult = Mithras. Anıtları ve Kültü’, 1987 yılında Monika Hörig ile birlikte yazdığı ‘Corpus Cultus Iovis Dolicheni’ başlıklı eser bugüne değin bu külte ilişkin yayınlanmış tek başvuru eseridir.

Münster Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Seminerindeki asistanlık görevinin (1975-1983) başlamasıyla Schwertheim Türkiye’de tarihi-coğrafya araştırmalarını düzenli olarak yapmaya başladı. Yüzev araştırmalarının odağında Bithynia, Mysia ve Troas bölgeleri vardı. Geniş alana yayılan bu araştırma gezilerinin merkezi hedefi yeni yazıtların belgelenmesi ve toplanmasıydı. Epigraphik buluntuların toplanmaları ve yukarıda adları sayılan Anadolu’nun kuzeybatısındaki bölgelerdeki tarihi-topoğrafya araştırmaları Elmar Schwertheim’in araştırmalarının diğev bir odağını oluşturmaktaydı. 1980 yılında ‘Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung. Teil I: Die Grabtexte = Kyzikos ve Çevresindeki Yazıtlar. Bölüm 1: Mezar Metinleri’ başlıklı kitabını Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien serisinin 18. Cildinde yayınladı. Doçentlik tezi olarak sunduğu çalışma ‘Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung. Teil II: Miletupolis = Kyzikos ve Çevresinin Yazıtlar. II. Kısım: Miletupolis’ başlığıyla 1982 yılında Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien serisinin 26. cildinde yayınlandı. Elmar Schwertheim aynı seride 1987 yılında ‘Die Inschriften von Hadrianoi und Hadrianeia = Hadrianoi ve Hadrianeia Yazıtları’ başlıklı kitabını Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien serisinin 33. Cildinde yayınlamıştır. Çok sayıdaki diğev sorumlulukları nedeniyle - 1991 den 1993’e ve 1999 dan 2001’e kadar Münster Üniversitesi, Tarih / Felsefe Alanları Dekanı olmasından ötürü – sürekli ertelenen Kyzikos yazıtları corpus çalışmasını tamamlama gönlünde yatan bir hedef ve sorumluluktu. Ölümünden birkaç hafta öncesine kadar Kyzikos Yazıtlarının III. cildini (=‘IvKyzikos III) yayına hazırlamak için çalışmaktaydı. Maalesef bu çalışmanın yayınlandığını sağlığında göremedi.

1983 yılında sınırlı bir süre için Profesör olduktan sonra 1988 yılında C3 profesörlüğü ve 1968yılında Friedrich K. Dörner tarafından kurulmuş olan Anadolu Araştırma ve Çalışma Biriminin Yöneticiliğini üstlendi. 1990 yılında C4 Profesörü olarak Avrupa Üniversiteleri ortamında başka örneği olmayan Anadolu Tarihi ve Kültürü için kurulmuş kürsünün başına

geçti. 1990 yılında kurduğu ve yüzüncü cildi bu aralar yayınlanmış olan *Asia Minor Studien* (= Anadolu Çalışmaları) adlı eskiçağ bilimleri serisi uluslararası saygınlığa kavuşmasını sağladı.

Bu serinin geniş konu alanı ve incelenen konuların çok çeşitli olmaları Elmar Schwertheim'in geniş bir alana yayılan ilgi alanlarının dışı vurumudur. Onun 2008 yılında emekli olana kadar her yayınlanmaya hazırlanmakta olan cild için yorulmak bilmeyen çabası olmasa bu devasa yayın faaliyeti mümkün olamazdı.

1989 yılında Elmar Schwertheim Troas'ta Tarihi-Coğrafya çalışmaları başlıklı araştırma projesini başlattı. Bu proje Anadolu Araştırma Biriminin görev alanında on yıldan fazla bir süre belirleyici oldu. Çalışmalar 1995 yılına kadar Neandria şehrinde yoğunlaşmıştı. Bu çalışmalar sonrasında Çanakkale boğazı girişinde Büyük Konstantin tarafından yeni başkent olarak düzenlenmesi düşünülmüş olan Alexandria Troas'ta çalışmalara başlandı. Bu şehirde 1994 başlatılan bilimsel araştırmalar ve 2007'den 2011 yılına kadar onun başkanlığında *Colonia Augusta Troadensis*'te yürütülen kazılar, birçok yayında bilim dünyasına sunulmuş olan çok sayıda dikkat çekici yeni buluntu ve veriler elde edilmesini sağladı. 2018 yılında onun tarafından yayınlanmış olan Alexandria Troas'ta Yeni Araştırmalar = Neue Forschungen in Alexandria Troas başlıklı çalışma Anadolu Çalışmaları = Asia Minor Studien serisinin 88. Cildinde yayınlandı. 2006 yılında Elmar Schwertheim tarafından Georg Petzl ile birlikte yayınlanmış olduğu Hadrian ve Dionysios Sanatçıları başlıklı ilginç yazıtlı belge. Alexandria Troas bulunmuş sanatçılar derneğine yazılmış ve Anadolu Çalışmaları serisinin 58. Cildinde yayınlanan üç imparator mektubu bu şehrin doğu ile batı arasındaki geçiş noktalarından birinde kurulmuş olan bu şehrin önemini vurgulamaktadır.

Avrupa'dan Asya'ya geçişte en önemli noktalardan birindeki dikkat çekici coğrafi konumuyla Alexandria Troas daha eskiçağda büyük saygınlığa ulaşmıştı ve bugün ele geçen arkeolojik buluntuların gösterdiği gibi görkemli bir dış görünümü vardı. Alexandria Troas Anadolu'nun köprü ülkesi olarak bir taraftan Önsya bölgesinin kültürleri ve Yakın Doğu öte yandan Grek-Roma kültür bölgesi arasında aktarım işlevinin sembolik dışavurumuydu. Doğuda Fırat, batıda Çanakkale ve İstanbul Boğazı bu köprünün her iki taraftaki bitim yerini göstermekteydi. Elmar Schwertheim bunları hiçbir zaman sınır olarak değil, tam tersine onları Eskiçağ Akdeniz dünyasının tarihi ve gelişmesi için birleştirici işlevleriyle algıladı. Eskiçağda Anadolu. Hititlerden Konstantin'e (=Kleinasien in der Antike. Von den Hethitern bis Konstantin' 2005; 2., gözden geçirilmiş baskı 2011) başlıklı tarih kitabını yazarken Anadolu coğrafyasının geleneklerin aktarılmasında Anadolu eskiçağ tarihine büyük ölçüde damgasını vuran birleştirici anlamı çalışmasının merkezindeydi.

Elmar Schwertheim eskiçağda Anadolu'nun farklı kültürler arasında köprü işlevi gördüğünü konferanslar ve yayınlar ile vurgulamaktan bu önemli görevi yorulmaksızın

nasıl yerine getirdiyse, o kadar az bizzat köprüler kurma çabasını azalttı: farklı alanlar ve disiplinler arasında köprüler, Türk ve Alman Eskiçağ Bilim İnsanları arasında köprüler, öğrenciler arasında köprüler. Türkiye’deki genç bilim insanlarının desteklenmesi onun kalpten desteklediği bir konuydu. Elmar Schwertheim çok sayıda Türk öğrencileri, Doktora öğrencilerini Anadolu Araştırma biriminin damgasını vurduğu kendine has atmosferinde bulunmalarını sağladı. Birçoğu için Münster’de kaldıkları süre daha sonraki akademik yükselmeleri için önemli bir adımdı. Onlardan bir çoğu bugün Türkiye’de üniversitelerde akademik kadrolarda bulunuyorlar ve uluslararası düzeyde dikkat çeken kazılar yönetmektedir. Anadolu’nun zengin kültür mirasına hayranlık, Türkiye’ye ve insanlarına duyulan sevgi Elmar Schwertheim’ı bu ülke ile ilk temasından beri etkilemiş ve teşvik etmiş olduğu onunla yapılan her konuşmada hissedilmekteydi.

Onun Türk-Alman işbirliği için gösterdiği yoğun çabası özel alanda olduğu kadar dostane işbirlikleri ve ortaklaşa açık tartışma ortamlarında hem bilimsel ve hem de akademik alanda uygulamaktaydı. Elmar Schwertheim’in kaybıyla üst düzey bir bilim insanını ve karizmatik bir eğitmen şahsiyetini yitirdik.

Onun samimiyeti ve misafirperverliği unutulmayacak, iyimserliği ve güven veren yakınlığının eksikliği hissedilecektir.

Engelbert Winter – Klaus Zimmermann